

Trasa A-1

Henryk Paner, Mirosław Fudziński, Krzysztof Godon

Ratownicze badania archeologiczne w obrębie autostrady A-1 na terenie województwa pomorskiego w latach 2001–2002 Autostrada A-1 Gdańsk–Toruń

Wstęp

Ratownicze badania wykopaliskowe w obrębie planowanej na terenie województwa pomorskiego budowy autostrady A-1, rozpoczęły się we wrześniu 1998 roku i trwały z przerwami do końca 2002 roku. Badania te były prowadzone na całej długości planowanej inwestycji drogowej. Stanowiska z badań w latach 1998–2000 zostały już wstępnie opracowane i opublikowane (H. Paner 2001, s. 16–48; tenże 2003, s. 7–19; H. Paner, M. Fudziński, 2001, s. 7–48; H. Paner, M. Fudziński, K. Godon 2003a, 2003b).

W omawianym tu okresie sprawozdawczym badania prowadzono na 12 stanowiskach (ryc. 1). Oprócz Muzeum Archeologicznego w Gdańsku będącego głównym wykonawcą, uczestniczyły w nich Pracownie Konserwacji Zabytków BHZ sp. z o.o. w Gdańsku (Lubiszewo 160) oraz Fundacja Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Klonówka 148, Olsze 64). Pozostałe stanowiska (Rusocin 113, Żukczyn 16, Malenin 34 i 153, Klonówka 140, Olszówka 70, Barłożno 115 i 121, i Kościelna Jania 124), zostały zbadane przez pracowników muzeum.

Łączna, przebadana powierzchnia wszystkich dwunastu stanowisk wynosi około 1 830 arów. W przybliżeniu jest to prostokąt o boku 100 metrów i długości ponad 1 800 metrów. Na badanych stanowiskach odkryto ponad 2 300 obiektów ze wszystkich okresów prądziejowych.

Analizując odkrycia materiałów archeologicznych na wszystkich stanowiskach pod względem chronologicznym stwierdzono co następuje:

1. epoka kamienia — wystąpiła na trzech stanowiskach,
2. epoka brązu — wystąpiła na jednym stanowisku,
3. wczesna epoka żelaza — wystąpiła na pięciu stanowiskach,
4. okres lateński — wystąpił na trzech stanowiskach,
5. okres wpływów rzymskich — wystąpił na pięciu stanowiskach,

6. wczesne średniowiecze — wystąpiło na czterech stanowiskach,
7. późne średniowiecze/nowożytnie — wystąpiło na dziewięciu stanowiskach,
8. inne (bez chronologii) — wystąpiły na dwóch stanowiskach.

Wyniki badań

W niniejszym artykule przedstawiono tylko najistotniejsze dane, będące rezultatem przeprowadzonych prac ratowniczych. Obrazują one jednak zarówno ogrom wysiłku merytoryczno-organizacyjnego archeologów, jak i sens tak nietypowych prac, których efektem stało się rozpoznanie nowych stanowisk na archeologicznej mapie Pomorza Gdańskiego.

Niniejszy raport oparto na szczegółowych sprawozdaniach napisanych i dostarczonych przez prowadzących badania archeologów. W tekście nie uwzględniono stanowiska nr 148 w Klonówce i nr 64 w Olszy, które zostaną przedstawione przez archeologów poznańskich.

Rusocin 113

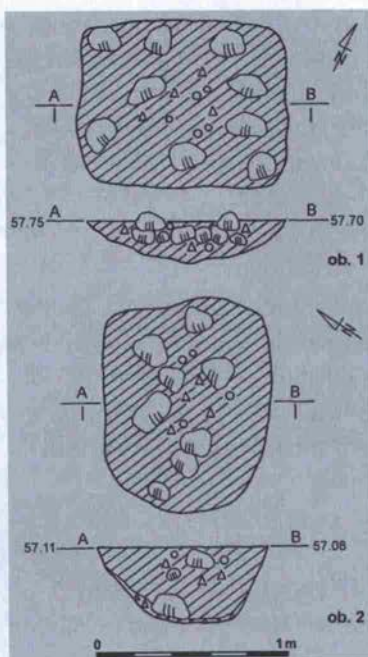
W okresie od 1 lipca 2001 do 15 sierpnia 2001 roku kontynuowano badania archeologiczne na stanowisku nr 113 w Rusocinie, gm. Pruszcz Gdański, zapoczątkowane w 2000 roku. Kierownikiem badań był Andrzej Gołębiewski.

W sezonie 2001 przeprowadzono eksplorację archeologiczną na 58,1 ara. Łącznie z rokiem poprzednim na stanowisku w Rusocinie przebadano 161,5 ara, na których zlokalizowano 389 obiektów archeologicznych. Do chwili obecnej stanowisko nie zostało zbadane w całości.

Stanowisko w Rusocinie znajduje się pomiędzy 1,5 a 1,7 km autostrady A-1, około 400 m na południe od drogi krajowej z Pruszcza Gdańskiego do Nowej Karczmy. Usytuowane było na rozległej, lekko falistej równinie moreny dennej.

Rezultatem prac archeologicznych było potwierdzenie istnienia w tym miejscu osady o powierzchni przekraczającej 160 arów. Stwierdzono, że stanowisko jest rozległą osadą zasiedlaną w czterech fazach chronologicznych: w okresie lateńskim, wpływów rzymskich, wczesnym i późnym średniowieczu. Ponadto wystąpiły obiekty chronologicznie nieokreślone. Pierwsza faza utożsamiana jest z napływem na badany obszar ludności kultury pomorskiej. Zasiedlenie to nastąpić mogło we wczesnym lub środkowym okresie lateńskim (Lt A-B). Odkryte relikty zlokalizowano na powierzchni około 20 arów. Był to zwarty kompleks obiektów kulturowych usytuowanych w południowej części stanowiska.

Druga faza, decydująca o obliczu kulturowym stanowiska, utożsamiana jest z ludnością kultury wielbarskiej, która zasiedliła ten teren prawdopodobnie na przełomie faz B2/C1 okresu wpływów rzymskich, tj. od 80 do 200 roku n. e. Osadnictwo z tego okresu objęło swym zasięgiem przeważającą część badanego stanowiska. Obiekty zarejestrowano na około 120 arach, jednak intensywność użytkowania terenu w poszczególnych częściach osady była różna (ryc. 2).

Ryc. 2. Rusocin 113, woj. pomorskie.
Dwa typowe paleniska z okresu
wpływów rzymskich (ob. 1 i 2).
Rys. K. Gliniecka

nek, 11 palenisk oraz 3 obiekty poprodukcyjne. Czternaście obiektów nie określono funkcjonalnie.

Żukczyn 16

Stanowisko umiejscowione jest na 3,0 km autostrady A-1 Gdańsk — Toruń, na wschód od wsi. Położone jest na wysokiej terasie, na prawym brzegu rzeki Kłodawy.

Prace archeologiczne trwały dwa sezony, w okresie wrzesień — październik 2000 r. Przebadano powierzchnię około 200 arów, a w okresie lipiec — sierpień 2001 r. przebadano dodatkowo około 80 arów (ryc. 3* i 4**). W trakcie prac wykopaliskowych odkryto łącznie 288 obiektów archeologicznych. Kierownikiem badań był Mirosław Fudziński.

W trakcie badań w 2003 r. zbadano północne zbocze niewielkiego wyniesienia przylegającego do małego oczka wodnego. Odkryto 80 obiektów: różnego typu jamy odpadkowe, zasobowe, dołki posłupowe, półziemianki i obiekty nieokreślone. Jeden z osłoniętych obiektów zbudowany z płasko łupanych płyt kamiennych i przypominał skrzynię grobową, typową dla kultury pomorskiej (ryc. 5).

Dokładna analiza materiału zabytkowego wykazała, że teren ten był zasiedlany od HaD do późnego średniowiecza. W okresie nowożytnym badany teren był użytkowany rolniczo.

Trzecia faza zasiedlenia obszaru miała miejsce we wczesnym średniowieczu. Nie była to zapewne duża grupa osadnicza. Ślady jej bytności zlokalizowano tylko w północnej części stanowiska, na obszarze około 27 arów. Wyodrębniały się one wyraźnie od strefy zasiedlenia, przypadającej na wcześniejszą fazę. Na podstawie zachowanych pozostałości stwierdzono, że omawianą fazę chronologiczną można wstępnie datować na X–XI wiek.

W ostatniej, czwartej fazie, przypadającej na późne średniowiecze, mieliśmy do czynienia jedynie ze śladem osadniczym. Zespół relikwów nieruchomych odkryto w środkowo-zachodniej części stanowiska, na powierzchni około 7 arów. Charakter tych pozostałości wskazuje, że doszło w tym miejscu do krótkotrwałego, jednorazowego zajęcia obszaru. Nastąpiło to prawdopodobnie w XIV–XV stuleciu.

Obiekty kulturowe wystąpiły niemal na wszystkich arach. Najliczniejszą grupę stanowiły jamy w liczbie 221 sztuk. Drugą co do wielkości kategorią relikwów nieruchomych były doły posłupowe, w liczbie 100. Ponadto wystąpiło 40 ziemianek.

* Ryciny 3, 21 i 25 znajdują się za opaską, przy końcu książki.

** Ryciny 1, 4, 5, 7, 9, 10, 17, 18, 23, 25, 26, 28, 29 znajdują się na s. 291–297 kolorowej wkładki.

Wynikiem badań w Żukczynie 16 są cenne materiały archeologiczne poszerzające i uściślające informacje dotyczące rozwoju osadnictwa na terenie Pomorza Gdańskiego. Szczególnie ważne jest odkrycie reliktyw osady kultury pomorskiej i oksywskiej. Zastosowana metoda badań szerokopłaszczyznowych dodatkowo wzbogaciła wartość eksplorowanego stanowiska będącego reliktem działalności lokalnych społeczności na przestrzeni niemalże całego okresu pradziejów.

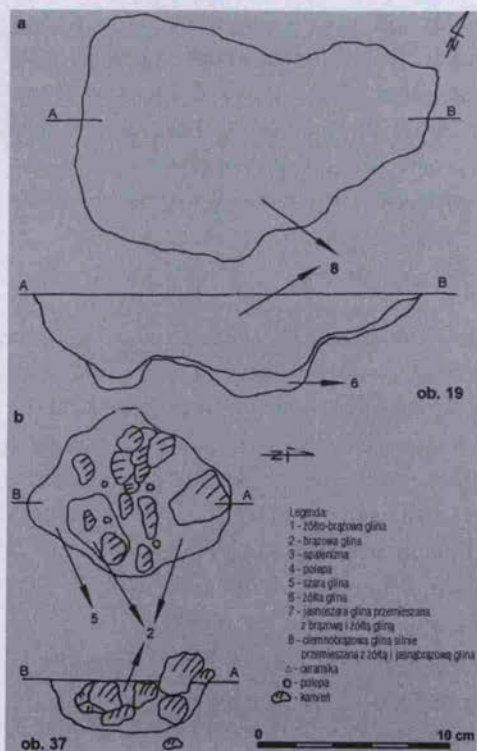
Malenin 34

Stanowisko położone jest między 12,9 a 13,2 km planowanej autostrady. Znajduje się na południowym zboczu dużego wyniesienia opadającego w stronę niewielkiego cieku oraz północnego stoku mniejszego wyniesienia znajdującego się od strony południowej. Twory te zbudowane są z glin zwałowych i żwiru i są efektem ostatniego zlodowacenia bałtyckiego. Stanowisko położone jest na SW od wsi granicząc z tej strony z ostatnimi zabudowaniami.

Wyznaczony obszar stanowiska wynosił 560 arów, z czego w pasie kolizji z autostradą było 380 arów.

Podczas badań wykopaliskowych którymi kierował Krzysztof Godon, w okresie od

4. 09 do 20. 11. 03 przebadano obszar 303 arów. Odkryto łącznie 89 obiektów z czego 52 przypisano do okresu rzymskiego, a 17 na wczesne średniowiecze. Pozostałe 20 uznano za nieokreślone chronologicznie (ryc. 6). Były to paleniska, jamy i półziemianki (?) zawierające fragmenty ceramiki, polepę, węgiel drzewny i kości zwierzęce. Zauważa się wyraźny podział stanowiska pod względem chronologicznym. Na północ od przepływającego przez środek stanowiska cieku znajdowała się osada z okresu rzymskiego, zaś na południowej stronie — pozostałości osadnictwa wczesnośredniowiecznego. Tą część stanowiska należy łączyć ze znajdującą się nieopodal (około 150 m) dużą osadą wczesnośredniowieczną (Malenin, stanowisko nr 153).

Ryc. 6. Malenin 34. Przykłady odkrytych obiektów. Obiekt 19 — jama (a); obiekt 37 — palenisko (b). Rys. K. Gliniecka

Malenin 153

Miejscowość położona jest w odległości około 3 km na zachód od Miłobądz, po zachodniej stronie drogi Gdańsk — Tczew. Stanowisko zlokalizowano pomię-

dzy 13,5 a 13,75 km planowanej autostrady A-1, około 200 m na południe od skrzyżowania dróg polnych z istniejącą drogą Miłobądz — Sobowidz. Pod względem krajobrazu teren jest lekko pagórkowaty, z niewielkimi wzniesieniami o stosunkowo niedużych deniwelacjach. Samo zaś stanowisko archeologiczne znajduje się na obszarze falistej równiny moreny dennej, ukształtowanej w stadiale pomorskim ostatniego zlodowacenia. Leży ono na łagodnym wzniesieniu i stoku opadającym w kierunku południowym. Od strony wschodniej graniczy z zabudowaniami gospodarskimi wsi Malenin, od zachodu zaś z rozległymi terenami rolniczymi i sadami. U podnóża stoku znajduje się niewielki ciek wodny — rów graniczny oraz niecka spływowa mająca wpływ na podmokło-bagienny charakter tego obniżenia.

Omawiane stanowisko zostało zlokalizowane w 1987 roku w trakcie penetracji terenowej w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski przez M. Fudzińskiego, który na podstawie materiału powierzchniowego określił ślady osadnictwa na epokę brązu, średniowiecza i czasów nowożytnych. W roku 1998 stanowisko zostało poddane powierzchniowym badaniom weryfikacyjnym. Weryfikacji tej dokonał również M. Fudziński. W okresie od września do grudnia 2002 roku ekipa archeologów pod kierownictwem Mirosława Fudzińskiego i Ewy Adamskiej prowadziła na stanowisku ratownicze badania archeologiczne. W pracach brali udział: archeolog Małgorzata Włodarczyk oraz studenci: Wioletta Dawidowicz (Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku) i Piotr Fudziński (Instytut Archeologii UE).

Powierzchnia stanowiska przeznaczona do badań wyniosła w przybliżeniu 230 arów. Z powierzchni tej zebrano (odhumusowano) około 50 cm warstwę glebową. Pod nią, w prawie 90%, odsłoniły się wychodnie piaszczystej gliny zwałowej z nielicznymi wytrąceniami zaglinionego piasku oraz soczewkami rdzawo-brunatnego żwiru. Na tym podłożu lokalizowano obiekty archeologiczne, których stropy występowały bezpośrednio pod warstwą orną, w postaci skupisk kamieni, ciemno- i jasnoszarych oraz brązowych przebarwień z domieszkami (np.: polepą, węglem drzewnym, ceramiką itp.) Strop na warstwień calowych stanowiła ciężka, brązowo-szara glina.

W trakcie prac przebadano ostatecznie 231,3 ara powierzchni. Zarejestrowano 382 obiekty archeologiczne. Z 69 obiektów pozyskano m. in. materiał ceramiczny — łącznie ok. 900 fragmentów. Charakterystyczne elementy (np.: zdobienie, formy wylewów naczyń) występujące na fragmentach ceramiki pozwoliły na dosyć dokładne określenie ram chronologicznych przypadających na: IX–X w. i XII–XII/XIII w. Mamy tu do czynienia z ceramiką częściowo i całkowicie obtaczaną, należącą do II i III grupy technicznej. Najliczniej reprezentowane są naczynia dwustożkowate. Ornament pokrywa wyłącznie górne partie naczyń, są to m.in.: skośne kreskowania, poziome żłobki, żłobki krzyżujące się, linie faliste, nakłucia grzebykowe i stempelkowe oraz ich kombinacje. Drugą grupą są naczynia esowate zdobione poziomymi żłobkami, ukośnymi kreskowaniami i liniami falistymi. Na kilku fragmentach den widnieją odciski pozostawione przez oś koła garncarskiego.

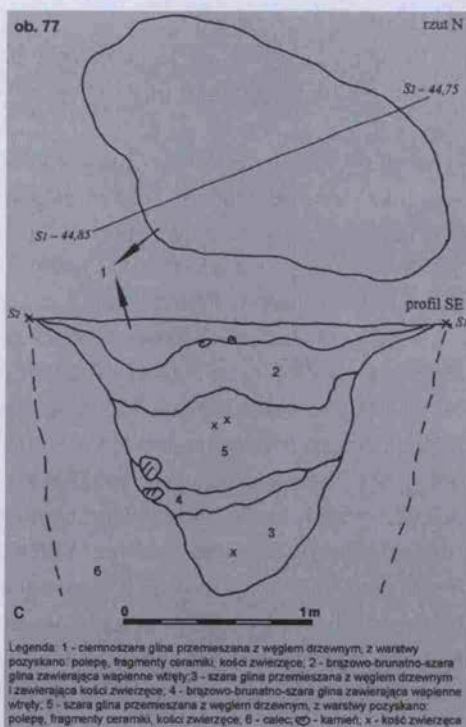
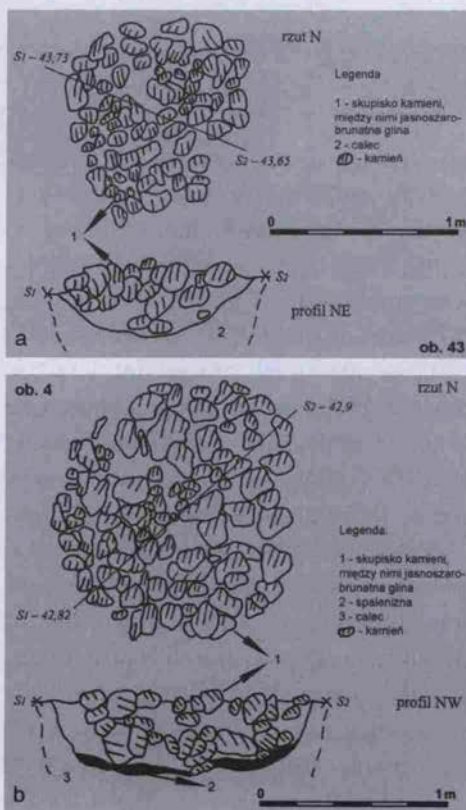
W wyniku przeprowadzonych wstępnie badań stwierdzono, że stanowisko było osadą otwartą, zasiedloną ciągle w okresie wczesnego średniowiecza, posiadającą charakter produkcyjny, być może związany z produkcją hodowlaną czy rolno/sadowniczą (?).

Potwierdzeniem tej hipotezy mogą być liczne znaleziska kości zwierzęcych, fragmentów prażnic oraz pestek owoców śliwy odnalezionych w paleniskach.

Na odkrytym obszarze można zauważyć kilka wyraźnie zarysowujących się skupisk obiektów, koncentrujących się w południowej i północnej części stanowiska. Funkcje obiektów, na osadzie, określono na podstawie ich charakteru, tj. wielkości, wypełniska oraz ułożenia przestrzennego. Łącznie na stanowisku zarejestrowano 17 palenisk, 50 jam gospodarczych, około 50 jam produkcyjnych, 13 dołków posłupowych (?), 2 ziemianki oraz 20 (domniemanych) obiektów produkcyjnych z brukiem kamiennym, koncentrujących się na południowym i południowo-wschodnim krańcu stanowiska (ryc. 7–8).

Niestety, nie dla wszystkich obiektów na obecnym etapie badań udało się określić dokładną funkcję i chronologię, dlatego też określono je jako jamy — mogą one mieć charakter naturalny (wykroty), jak i mogą być współczesnymi pozostałościami prowadzonych prac melioracyjnych.

Materiał zabytkowy wyeksplorowany z obiektów to przede wszystkim wyżej wymieniona ceramika naczyniowa, występująca głównie w paleniskach i jamach gospodarczych, odpadowych oraz fragmenty prażnic, fragmenty polepy, kości zwierzęcych i węgli drzewnych (ryc. 9–10).

Ryc. 8. Malenin 153. Przykłady palenisk — plany ogółu i przekroje nr 4 (b), nr 43 (a), nr 77 (c). Rys. W. Dawidowicz

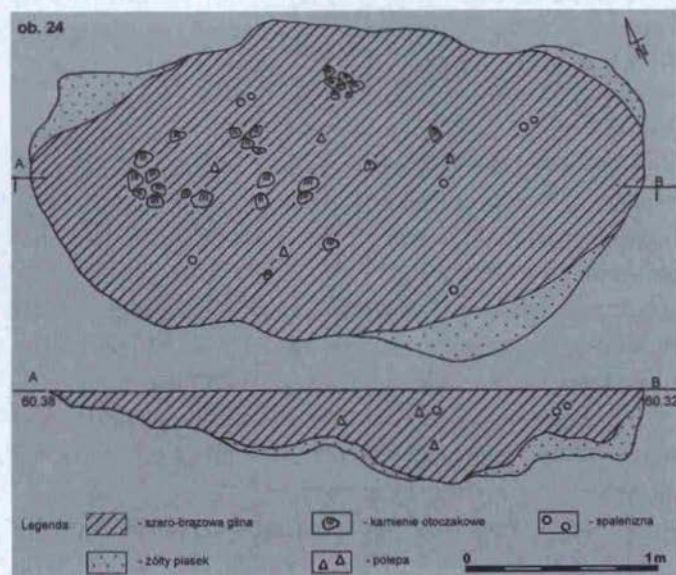
Stanowisko w Maleninie dostarczyło wielu cennych informacji dotyczących osadnictwa wczesnośredniowiecznego na terenie Pomorza, niestety wskutek ograniczenia pasem autostrady (przede wszystkim od strony E) nie zostało zbadane w całości.

Lubiszewo 160

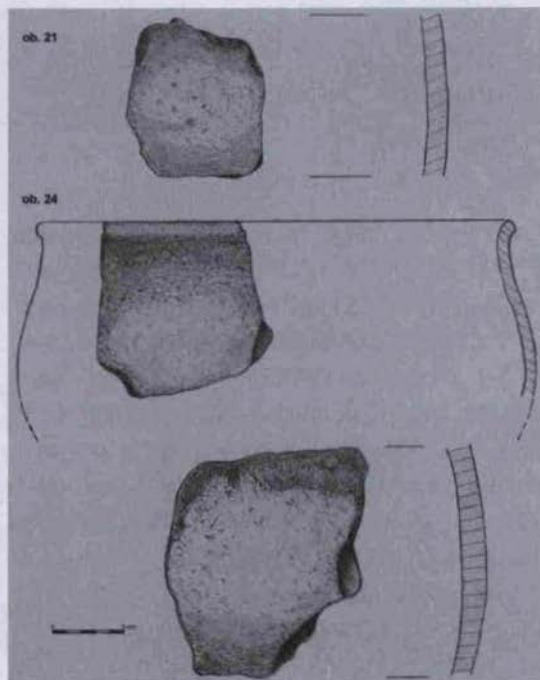
W okresie od 3 sierpnia do 30 września 2002 roku, Pracownia Konserwacji Zabytków BHZ sp. z o. o. w Gdańsku przeprowadziły badania archeologiczne na stanowisku nr 160 w Lubiszewie.

Miejscowość ta znajduje się 6 km na północny-zachód od Tczewa. Stanowisko położone jest na granicy terenu zabudowanego, przy polnej drodze na zachodnim skraju wsi, pomiędzy 19,3 a 19,6 km autostrady A-1. Zajmuje wschodni stok rozległego wyniesienia, w sąsiedztwie niewielkiego stawu. Pod względem morfologicznym teren stanowiska zbudowany był z ciężkich i średnich gleb bielcowych, wytworzonych z glin zwałowych, spoistych oraz piasków naglinowych i cząstek ilastych. Kierownikiem badań był Andrzej Gołębski. W wyżej wymienionym okresie przebadano 180 arów stanowiska, na których zlokalizowano 161 obiektów archeologicznych.

W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że stanowisko było średniej wielkości osadą, zasiedloną prawdopodobnie w trzech fazach chronologicznych. Pierwsza przypadła na okres wpływów rzymskich, związany z kulturą wielbarską, natomiast druga na późne średniowiecze. Problematyczność wydzielenia trzeciej fazy, datowanej na okres nowożytny, wynika głównie z jej niewielkiego zasięgu i charakteru zalegania artefaktów. Wszystkie fragmenty naczyń ceramicznych znaleziono w stropowych warstwach obiektów bądź w spągu humusu. Z faktu tego pojawiło się przypuszczenie co do możliwości ich ewentualnego zalegania na wtórnym podłożu.

Ryc. 11. Lubiszewo 160.
Obiekt nr 24 —
półziemianka z okresu
wpływów rzymskich.
Widok ogólny i przekrój.
Rys. K. Gliniecka

Ryc. 12. Lubiszewo 160. Ceramika z okresu wpływów rzymskich z obiektów nr 21 i 24. Rys. K. Gliniecka

W wydzielonej pierwszej fazie, decydującej o obliczu kulturowym stanowiska, dokonano prawdopodobnie tylko jednej okupacji omawianego terytorium. W okresie rzymskim zasiedlenie mogło nastąpić na przełomie faz B2/C1 tegoż okresu. Osadnictwo objęło wówczas swym zasięgiem przeważającą część badanego stanowiska. Obiekty rzymskie zarejestrowano co prawda tylko na około 50 arach, to jednak cały użytkowany wówczas obszar mógł obejmować powierzchnię sięgającą 170 arów.

Osadnictwo drugiej fazy, przypadającej na okres późnego średniowiecza, miało tylko śladowy charakter. Możemy w tym przypadku mówić jedynie o punkcie osadniczym. Relikty tak datowanych obiektów zlokalizowano na

obszarze czterech arów, przy czym wyodrębniał się on wyraźnie od strefy zasiedlenia, przypadającej na wcześniejszą fazę. Jednocześnie pokrywał się z miejscem występowania obiektów określonych jako nowożytnie. Wszystkie te obiekty koncentrowały się na północno-wschodnim skraju stanowiska. Zasiedlenie w drugiej, późnośredniowiecznej fazie nastąpiło zapewne na przełomie XIV i XV stulecia, natomiast zachowane fragmenty naczyń nowożytnych z III fazy datowane są na XVII–XVIII wiek.

Najliczniejszą grupę odkrytych obiektów stanowiły jamy, znalezione w liczbie 98. Drugą co do wielkości kategorią reliktyw nieruchomych były doły posłupowe w liczbie 20. Ponadto natrafiono na 10 palenisk i 8 ziemianek (ryc. 11). Trzynaście obiektów nie określono funkcjonalnie. Ponadto, 12 z odkrytych i zarejestrowanych obiektów zweryfikowano negatywnie w trakcie badań. Były to twory, które powstały naturalnie i nie zawierały żadnych substratów kulturowych.

Na stanowisku w Lubiszewie znaleziono ogółem 209 fragmentów naczyń glinianych (w tym 180 fragmentów datowanych na okres wpływów rzymskich; ryc. 12), pochodzących z 52 obiektów kulturowych oraz 15 szczątków kostnych. Przedmiotów z innych surowców nie ujawniono. W obrębie osady w użytku były przeważnie grubościennne naczynia kuchenne wykonane techniką ręcznego lepienia. Niewielki był odsetek naczyń zaliczanych do tzw. zastawy stołowej (około 6% zbioru).

Podobną w charakterze, choć dużo większą osadę o analogicznej chronologii odkryto też w miejscowości Stanisławie (stanowisko nr 37), również przebadaną wcze-

śniej w ramach ratowniczych badań na trasie autostrady A-1. Była ona oddalona od omawianego stanowiska o około 5 km w kierunku północno-wschodnim.

Klonówka 140

Stanowisko nr 47 położone jest około 1,5 kilometra na północny wschód od centrum wsi Klonówka. Umiejscowione na obszarze Pojezierza Starogardzkiego zajmuje północno-wschodni skraj wysoczyzny zakończonej terasą nad meandrującą rzeką Wierzą, przełamującą w tym miejscu liczne wzgórza morenowe o glebach brunatnych i bielcowych. Teren stanowiska stanowiło pole orne pozbawione zabudowy gospodarskiej oraz łąka. Podłoże było w większości piaszczyste, lub piaszczysto-żwirowe, jedynie w miejscach kulminacji wzniesień piaszczysto-gliniaste, lub gliniaste. Różnica wysokości bezwzględnych na stanowisku jest znaczna i wynosi około 9 metrów: od 56,5 m n.p.m. w części południowej, do 65,5 m n.p.m. w części północnej.

Archeologiczne badania ratownicze przeprowadzone na stanowisku w sezonach 2001–2002 objęły powierzchnię 205 arów, i były kontynuacją badań rozpoczętych w sezonie 2000. Prace prowadzono w okresie od 12 lipca do 22 września 2001, oraz od 18 czerwca do 30 listopada 2002. Badaniami kierował Bogdan Kościński. W wyniku przeprowadzonych prac badawczych, odkryto ślady osadnictwa od środkowej epoki kamienia (mezolit), poprzez okres wpływów rzymskich, po czasy średniowiecza i nowożytności. Zdecydowaną większość odkrytych obiektów, nawarstwień kulturowych oraz materiału ruchomego, stanowią zabytki z okresu rzymskiego, zidentyfikowane jako przynależne kulturze wielbarskiej.

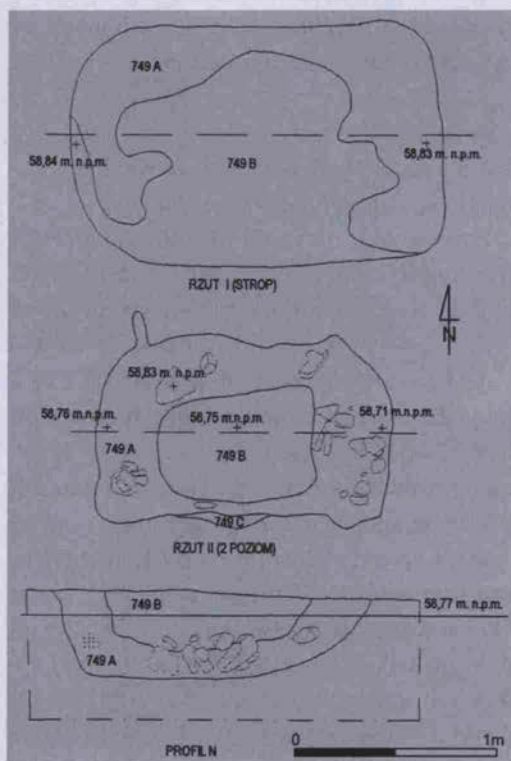
W sumie odkryto i zadokumentowano 875 obiektów, w tym: okres rzymski 181, wczesne średniowiecze 33, nowożytne 19, o chronologii nieokreślonej lub niepewnej 642.

W trakcie badań prowadzonych w sezonach 2001–2002 nie odkryto żadnego obiektu z epoki kamienia. Znaleźiska z tego okresu ograniczają się jedynie do znajdowanego luźno materiału krzemienno i ceramicznego.

W ramach pozyskanych 20 krzemieni, wyróżniono 8 wiórów, 3 rdzenie oraz 9 odlupków. Materiał krzemienno występował na obszarze całego stanowiska, nie tworząc żadnych widocznych koncentracji. Wstępna ocena materiału krzemienno pozwala datować go w większości na okres mezolitu. Wymienione zabytki krzemienne być może łączyć można z odkrytą w sezonie 2000 krzemienią, zajmującą obszar około 2 arów w środkowo-zachodniej części stanowiska i zawierającą około 300 krzemienno zabytków.

Niewielką ilość neolitycznego materiału ceramicznego, która wystąpiła w północno-wschodniej części stanowiska, na obecnym etapie badań sklasyfikować można jako ślady osadnictwa kultury pucharów lejkowatych oraz kultury ceramiki sznurowej.

Zdecydowaną większość odkrytych na omawianym stanowisku materiałów stanowią zabytki z okresu rzymskiego. Rozpoznany kompleks osadniczy ludności kultury wielbarskiej składa się z osady zlokalizowanej w centralnej i północnej części stanowiska oraz cmentarzyska, umiejscowionego na wyniosłości terenu w jego południowo-zachodniej części.

Ryc. 13. Klonówka 140. Obiekt nr 749 — palenisko z okresu wpływów rzymskich. Widok ogólny i przekrój. Rys. B. Kościński

W trakcie badań odkryto 181 obiektów datowanych na ten okres, spośród których wyróżniono pięć najbardziej charakterystycznych typów:

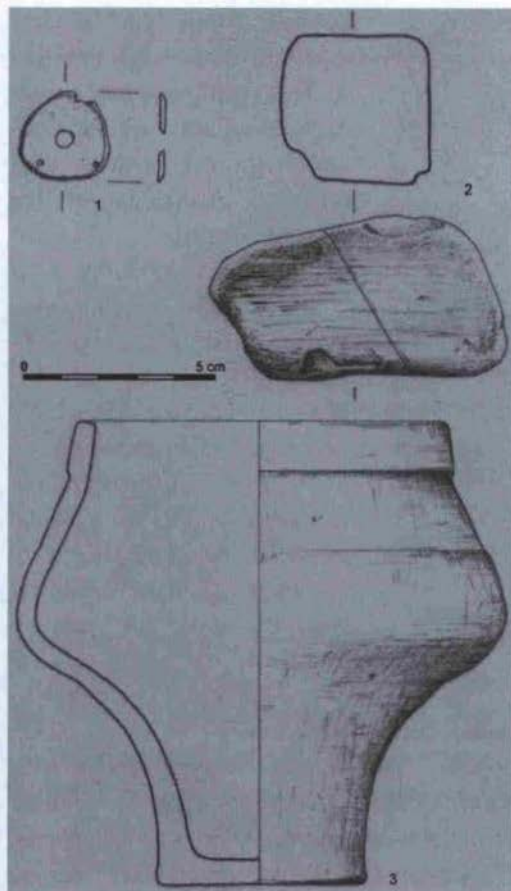
a — paleniska o regularnym kształcie, z kamienną obstawą. Łącznie odkryto 18 obiektów tego typu. Wszystkie cechował regularny, prostokątny kształt, staranna obstawa kamienna, oraz niemal identyczne rozwarstwienie. Wymiary palenisk wynosiły od 96 x 80 cm, do 150 x 100 cm. We wszystkich przypadkach paleniska znajdowały się w spągu warstwy kulturowej, nieznacznie wkopane w całec. Charakterystyczną cechą palenisk tego typu był bądź to całkowity brak materiału ceramicznego, bądź wystąpienie jednego naczynia (w większości przypadków zachowanego w całości lub dającego się w pełni zrekonstruować), przy niemal całkowitym braku innych fragmentów ceramicznych. Na uwagę zasługuje fakt, że we wszystkich przypadkach wystąpienia

w opisywanych obiektach naczynia ceramicznego, zalegało ono do góry dnem. Przykładem paleniska tego typu jest obiekt nr 749 (ryc. 13).

b — paleniska o nieregularnym kształcie, z kamieniami w centrum. Zarejestrowano 4 paleniska tego typu. Poza takim kształtem, wyróżniały się od palenisk typu a bezładnym umieszczeniem kamieni w centrum obiektu oraz występowaniem zawsze w stropie warstwy kulturowej, na granicy całca.

c — piec o nieokreślonej funkcji. Obiekt o numerze 1049, w stropie widoczny jako okrągły, regularny kształt o średnicy 230 cm, o zbitym, gliniastym wypełniku ostro odcinającym się od zwirowatego podłoża, okazał się wkopanym na głębokość 120 cm piecem, w spągu którego wystąpiła warstwa dużych kamieni, tworzących rodzaj obstawy. W wypełniku poza warstwami spalenizny i popiołu, wystąpiła bardzo duża ilość polepy z odciskami okrągłaków o średnicy ok. 15 cm, świadcząca o istniejącej pierwotnie drewniano-glinianej konstrukcji ścian i kopuły. W wypełniku obiektu znaleziono fragmenty dwóch naczyń ceramicznych, zaklasyfikowanych jako materiał kultury wielbarskiej.

d — groby. Cmentarzysko usytuowane jest w części południowo-zachodniej stanowiska, na szczycie niewielkiego pagórka. W sumie odkryto 5 grobów ludności kultury

Ryc. 14. Klonówka 140. Materiał zabytkowy z okresu wpływów rzymskich. Rys. B. Kościński

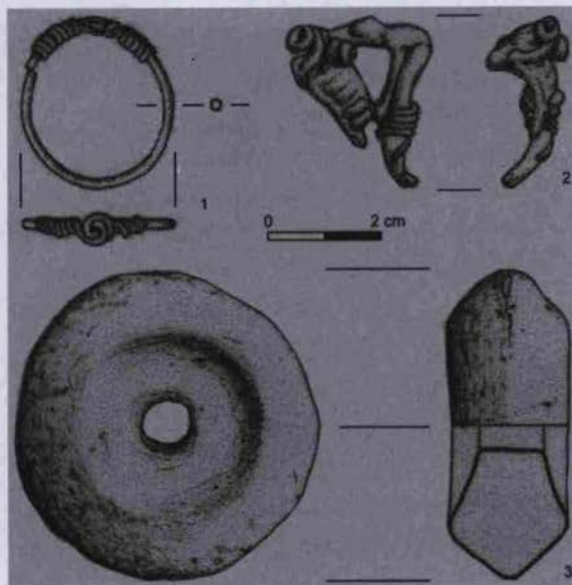
wielbarskiej, w tym 4 ciałopalne (ob. 596, 653, 654 — ryc. 871) i 1 domniemany szkieletowy (ob. 606). W bezpośrednim sąsiedztwie grobów ciałopalnych znaleziono dwa szkieletowe groby psów (ob. 598, 657), jednak związek tych obiektów z cmentarzyskiem kultury wielbarskiej nie jest pewny. W 4 z 5 obiektów wystąpiło wyposażenie grobowe.

Najbardziej bogaty okazał się ciałopalny grób nr 654, który oprócz drobnych fragmentów ceramicznych, zawierał między innymi 3 zachowane w całości duże, szklane paciorki, zdobione zygzakowatymi pasmami z nieprzeźroczystego szkła (grupa XXIII wg M. Mączyńskiej), dwa gliniane przeszliki, 1 silnie zdeformowaną i przepaloną zapinkę (prawdopodobnie grupy VI wg O. Almgrena), fr. sprzączki brązowej stopionej w jedną bryłkę z fragmentem brązowej zawieszki (?), fr. okładziny kościanej z nitom brązowym oraz brązowy, druciany pierścienek ze skręconym oczkiem (ryc. 15). Ze względu na rodzaj wyposażenia obiekt nr 654 z dużym prawdopo-

dobieństwem uznać można za pochówek kobiety. Chronologia: C2.

e — jamy gospodarcze. W sezonach 2001–2002 odkryto łącznie 7 dobrze zachowanych obiektów o charakterze jamowym, w których liczba fragmentów ceramiki przekraczała 20. Największą ilość materiału pozyskano z obiektów nr 832 (132 fragmenty), 941 (70 fragmentów) oraz 1068 (54 fragmenty). Jamy gospodarcze miały najczęściej w poziomie kształt zbliżony do owalu lub prostokąta, o wymiarach od 190 x 70 cm (ob. 1068), do 255 x 190 cm (ob. 941). Kształt w profilu opisywanego typu obiektów określić można jako wannowato-nieckowaty. Średnia głębokość jam wynosiła około 50–60 cm, dochodząc do 73 cm w przypadku obiektu nr 832. Oprócz materiału ceramicznego, w większości z opisanych jam znaleziono też kości zwierzęce.

Na znacznym obszarze stanowiska zarejestrowano warstwy kulturowe, których strefy występowania obejmują około 30% powierzchni przebadanego terenu. Średnia miąższość warstwy kulturowej wynosi od 20 do 50 cm, istnieją jednak miejsca w których zdegradowana procesami stokowymi warstwa stworzyła struktury o miąższości do 150–

Ryc. 15. Klonówka 140. Materiał zabytkowy z okresu
wpływu rzymskich z obiektu nr 654. Rys. B. Kościński

200 cm. Z tego typu sytuacją mamy do czynienia szczególnie w części północnej i północno-zachodniej stanowiska. Warstwy kulturowe na stanowisku w Klonówce należy datować też na okres rzymski. Materiał ceramiczny pozyskany w latach 2001–2002 w wyniku eksploracji warstw kulturowych, liczy około 6 000 fragmentów. Wśród zrekonstruowanych naczyń szczególnie wyróżniają się bezuche garnki grupy I oraz pucharki grupy XIII wg R. Wołagiewicza. Znalaziono także fragmenty trzech naczyń sitowatych. Podobnie, jak warstwy kulturowe, tak samo obiekty datowane na okres rzymski

(szczególnie typ a, b, i e), tworzą pewną koncentrację w środkowej części stanowiska, wykazując tendencję do rozprzestrzeniania się w kierunku północnym. Obiekty tych samych typów, co na opisywanym stanowisku, a także warstwy kulturowe o zbliżonym charakterze, wystąpiły na sąsiednim, położonym na północ stanowisku nr 7/54, badanym w sezonach 1998–1999 przez Ośrodek Naukowo-Konserwatorski PKZ z Poznania. Wszystko wskazuje na to, że oba stanowiska tworzą w rzeczywistości jeden, rozległy zespół osadniczy.

W trakcie badań na stanowisku nr 140 w Klonówce, poza materiałem ceramicznym oraz przedmiotami stanowiącymi wyposażenie grobowe, znaleziono kilkanaście zabytków z okresu rzymskiego, zaklasyfikowanych jako wydzielone. Były to m.in. cztery niewielkich rozmiarów nożyki żelazne, trzy gliniane przeszliki, kamienna oselka (ryc. 14), brązowe okucie zamka szkatułki (ryc. 14), z otworem na klucz i trzema otworami na nity oraz znaleziony w obiekcie nr 958 szklany, żłobkowany paciorek (grupa XVIII wg M. Mączyńskiej).

Najmłodszą, udokumentowaną fazę osadniczą na badanym stanowisku tworzą rozproszone, i mało charakterystyczne obiekty wczesnośredniowieczne. W większości są to jamy o bliżej nieokreślonej funkcji, pośród których wyróżniają się obiekty ze śladami działalności ognia w postaci pozostałości spalonego drewna (ob. 848, 900, 1027). Najciekawszym obiektem wczesnośredniowiecznym był obiekt nr 1116, uznany za pozostałości budynku mieszkalnego, o prawdopodobnie słupowej konstrukcji, z podpiwniczoną przybudówką w formie półziemianki. W części południowej obiektu znajdowało się palenisko (ob. 1117). Wymiary obiektu to około 500 cm długości i 400 cm szerokości. Maksymalna głębokość półziemianki wynosiła 94 cm.

Materiał ceramiczny pochodzący z obiektów oraz znaleziony luźno na powierzchni stanowiska (ok. 500 fragmentów), zawiera formy częściowo, jak i całkowicie obtaczone. W wyniku wstępnej analizy wyróżniono częściowo obtaczane garnki dwustożkowe typu D oraz całkowicie obtaczane typów J i G (wg. W. Łosińskiego). Łącznie wczesno-średniowieczny materiał ceramiczny datować należy na X-XI w. n.e. Osadnictwo wczesnośredniowieczne w obrębie badanego stanowiska wydaje się mieć charakter epizodyczny i, być może, związane było ze znajdującym się po drugiej stronie koryta rzeki Wierzycy grodziskiem.

Planowana kontynuacja badań wykopaliskowych w sezonie 2003 będzie miało na celu wyjaśnienie relacji między badanym stanowiskiem a stanowiskiem nr 54 oraz próbę określenia zasięgu cmentarzyska kultury wielbarskiej, znajdującego się w południowej części stanowiska nr 140.

Olszówka 70

Omawiane stanowisko zlokalizowane jest na 50 kilometrze autostrady A-1, około 1,5 km na południowy-zachód od wsi Olszówka. Obszar stanowiska zajmuje wschodni skłon doliny rzeki Liski. W pasie autostrady stanowisko położone jest na dwóch wzgórzach.

Badania ratownicze od lipca do października 2001 roku prowadził zespół archeologów pod kierownictwem Zbigniewa Borcowskiego. Była to kontynuacja badań na tym stanowisku w roku 2000.

Zbadano obszar około 70 arów odkrywając 261 obiektów: mieszkalnych i gospodarczych o konstrukcji słupowej, jam gospodarczych, palenisk, obiektów produkcyjnych, dołków posłupowych, śladów ogrodzeń i wyrobisk gliny (ryc. 16).

Stwierdzono, że stanowisko jest rozległą osadą zasiedlaną w kilku fazach chronologicznych. Najstarszy poziom osadniczy na stanowisku należy datować na wczesną epokę żelaza. Obiekty odsłonięto w dwóch skupiskach. Pierwsze zarejestrowano w południowo-zachodniej części stanowiska, drugą grupę obiektów odsłonięto w północno-wschodniej części. Prawdopodobnie co najmniej część obiektów bez określonej przynależności kulturowej należy do omawianego horyzontu osadniczego. W skład obiektów na osadzie wchodziły jamy paleniskowe, gospodarcze i produkcyjne (ryc. 17). Materiał zabytkowy (ceramika naczyniowa) pozyskano z 12 jam gospodarczych. Jego charakterystyczne cechy pozwalają na określenie chronologii osady na okres wczesnej epoki żelaza i łączenie jej z kulturą pomorską. Kolejny etap zasiedlenia obejmuje zespół obiektów z warstwą akumulacyjną, który na podstawie nielicznego materiału ceramicznego datowany jest na okres wpływów rzymskich (kultura wielbarska). Największą koncentrację tych obiektów zarejestrowano w południowo-zachodniej części badanego obszaru. Z ważniejszych obiektów należy wymienić półziemiankę, która dostarczyła zaskakującego na uwagę materiału ceramicznego. Ciekawym obiektem był również szałas, w wypełnisku którego znaleziono dwa rozcieracze. Zagęszczenie obiektów kultury wielbarskiej wzrasta w miarę zbliżania się do koryta rzeki Liski. W najbardziej nasyconych obiektami archeologicznymi miejscach zarejestrowano warstwę kulturową datowaną ceramiką na okres rzymski.

Kolejną fazą zasiedlenia na omawianym stanowisku jest okres późnego średniowiecza. Obiekty z nią związane to nieliczne paleniska, jamy o różnym zastosowaniu oraz dołki posłupowe. W południowej części przebadanego obszaru jamy i dołki posłupowe tworzą owalny zarys, który można zinterpretować jako ślady istnienia konstrukcji drewnianej będącej prawdopodobnie zagrodą dla zwierząt hodowlanych, wokół której znajdowały się paleniska. Z tego okresu pochodzi nieliczny zbiór materiału ceramicznego, są to drobne fragmenty ceramiki stalowo-szarej. Pozostałe obiekty z tego okresu rozmieszczone są nieregularnie i nie tworzą większych skupisk.

Z okresu nowożytnego pochodzą wyrobiska piasku, gliny i kamienia, eksploatowane przez okoliczną ludność jako budulec.

Analiza przebadanych obiektów i warstw kulturowych wskazuje, że stanowisko w Olszówce jest osadą sezonową zamieszkiwaną przez ludność kultury pomorskiej, następnie wielbarskiej. Wraz z jej odejściem rozpoczyna się długa przerwa w osadnictwie na tym obszarze. Ponownie pojawia się ono dopiero w okresie późnego średniowiecza. Ślady osadnictwa z tej fazy potwierdzają nieliczne paleniska.

W trakcie prac wykopaliskowych ogółem odkryto 695 obiektów osadniczych na powierzchni około 170 arów. Archeologiczne badania ratunkowe będą kontynuowane w kolejnych sezonach badawczych.

Barłożno 115

Stanowisko nr 115 znajduje się na północny-wschód od miejscowości Barłożno, na 52 km odcinka przyszłej autostrady A-1. Obszar stanowiska usytuowany jest na rozległym i płaskim wyniesieniu morenowym, które wyraźnie dominuje nad pozostałymi formami terenu w najbliższej okolicy. Ponadto w jego sąsiedztwie występują dwa tzw. oczka polodowcowe, mogące stanowić dostateczne zabezpieczenie, jeżeli chodzi o zaopatrzenie w wodę pradziejowych mieszkańców omawianej osady.

Badania archeologiczne trwały od 2000 r. i były kontynuowane do 2003 r. W latach 2001–2002 prowadzono prace wykopaliskowe w części centralnej, północnej i południowej stanowiska. Badaniami tymi kierował Olgierd Felczak. Przebadano ogółem 331 arów w ramach przyszłego pasa autostrady. Omawiany obszar jest zajęty przez osadę z przełomu wczesnej epoki żelaza i okresu lateńskiego, graniczącą od północy z osadą kultury pucharów lejkowatych, na której odkryto domostwa słupowe podczas sezonu badawczego w 2000 r.

Analiza obiektów nieruchomych pozwoliła na wyodrębnienie jakby dwóch części osady różniących się między sobą pod względem funkcji. Pierwsza partia wysunięta bardziej na północ i granicząca od północy z osadą kultury pucharów lejkowatych, wykazywała w większym stopniu funkcje mieszkalną. Wskazują na to pozostałości po kilku ziemiankach zlokalizowanych właśnie w tej części oraz zespół jam odpadowych, które im towarzyszyły. Charakterystyczne jest to, że w obrębie ziemianek o powierzchni od 9 m² do około 20 m² znaleziono stosunkowo niewielką ilość fragmentów naczyń glinianych. Wymieniona tendencja może być wynikiem zabiegów jej mieszkańców, którzy skrzętnie usuwali zbędne odpady i umieszczali je w jamach.

Druga południowa część osady miała raczej gospodarczy charakter. Odkryto na jej obszarze jedynie jamy oraz piece lub paleniska. Szczególnie istotne jest zarejestrowane w skrajnej południowej partii tego fragmentu stanowiska, skupisko obiektów położonych bardzo blisko siebie. Około 70 obiektów w postaci jam lub palenisk usytuowanych było zaledwie na przestrzeni 10 arów. Uderzająca jest ich duża zbieżność w zakresie kształtu i pojemności. Większość posiadała kształt w rzucie poziomym zbliżony do mniej lub bardziej wydłużonego koła, o średnicy od około 1 do 1,5 m. Miąższość dochodziła od 20 do 50 cm. Istotny jest fakt, iż praktycznie każdy obiekt zawierał inwentarz złożony z dosyć pokaźnej ilości fragmentów naczyń glinianych (ryc. 18).

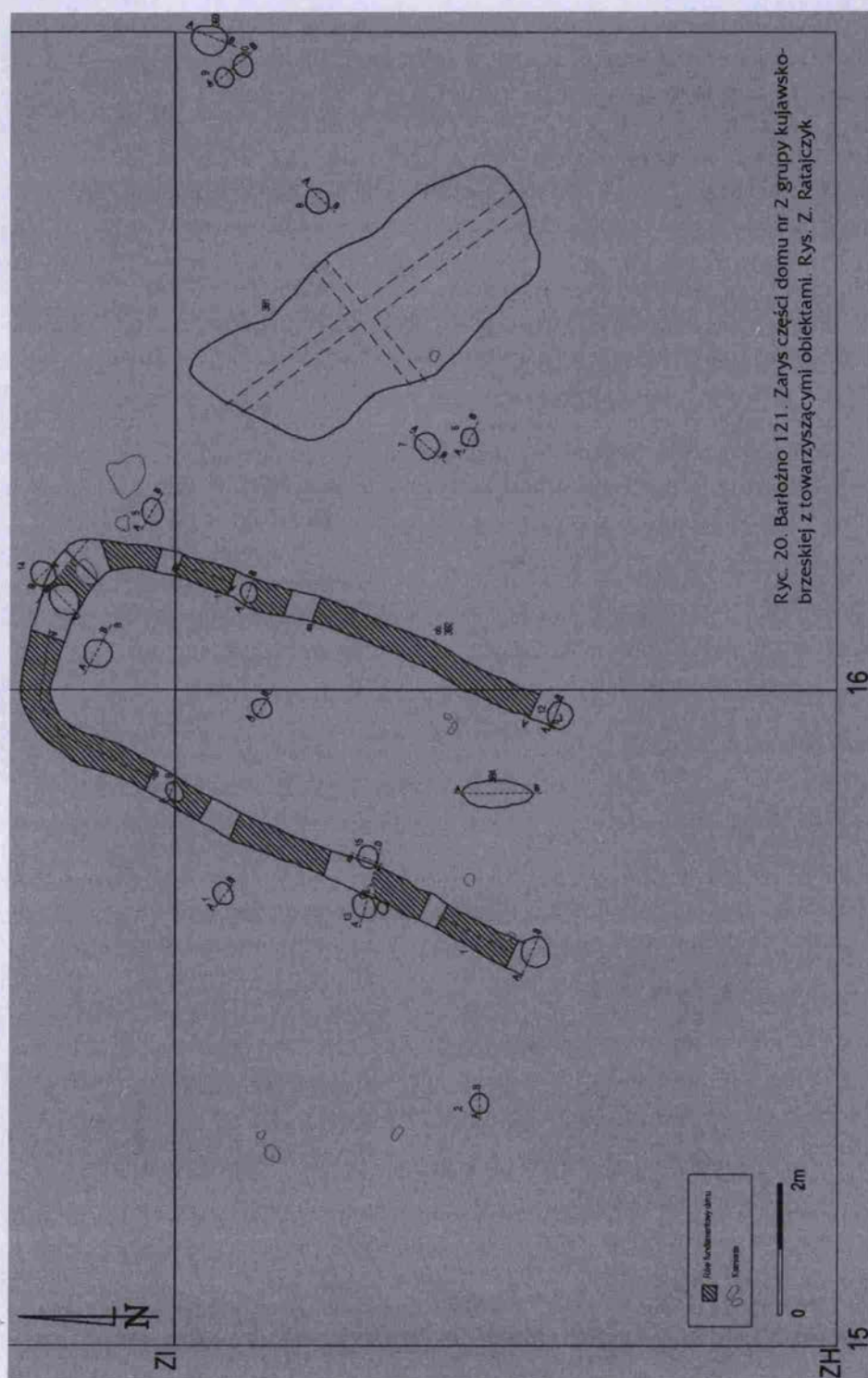
Wstępna analiza ceramiki z osady pozwoliła wydzielić kilka następujących form naczyń: baniaste naczynia ze średnicą otworu nieco mniejszą od średnicy brzuśca i schropowaceniem pod lekko wyodrębnioną szyjką, naczynia zasobowe i jajowate szeroko-otworowe, małe dzbanki z taśmowatymi uchami oraz często występujące płaskie talerze lub podstawki. Generalnie ceramika charakteryzowała się bardzo oszczędnym zdobnictwem w formie guzków oraz poziomych dookólnych i ukośnych nacięć na listwach plastycznych. Duży procent naczyń należy zaliczyć do słabo wypalonych, co było dosyć typowym zjawiskiem dla ceramiki kultury pomorskiej z terenu Pomorza Gdańskiego. Chronologia osady jest trudna do określenia ze względu na mało charakterystyczne i zarazem uniwersalne formy o stosunkowo długim okresie użytkowania. Pewnym wyznacznikiem określającym ramy czasowe są naczynia schropowaczone do 2/3 wysokości i posiadające ukośne nacięcia na poziomych listwach. Między innymi na ich podstawie osadę można datować na początek okresu lateńskiego lub przełom HaD i okresu lateńskiego.

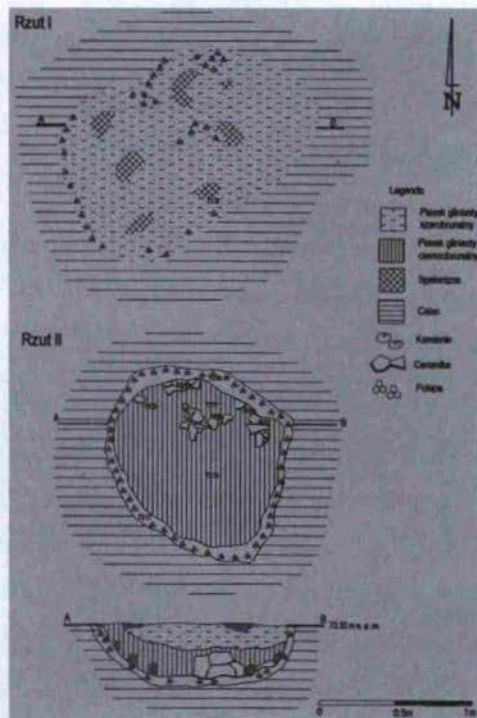
Barłożno 121

Stanowisko znajduje się między szosą prowadzącą z Barłożna do Lipiej Góry a drogą pełną z Barłożna do Kornatki, na południowy wschód od centrum wsi Barłożno. W ramach lokalizacji autostradowej A-1 leży na 55 kilometrze pasa autostrady. Jest położone na południowo-wschodnim stoku łagodnego, morenowego wyniesienia, eksploatowanego rolniczo. Pod względem geologicznym teren stanowiska (podobnie jak pozostałych stanowisk odkrytych w jego sąsiedztwie) należy łączyć ze stadiem pomorskim zlodowacenia bałtyckiego.

W roku 2001 omawiane stanowisko poddane było dalszym archeologicznym badaniom ratowniczym w części południowo-wschodniej, znajdującej się w pasie kolizji z autostradą A-1. Wykonał je w okresie od 15 lipca do 30 września zespół archeologów pod kierunkiem Zdzisławy Ratajczyk, rozpoznając obszar o powierzchni zaledwie 26 arów, bowiem prace badawcze w okolicy Barłożna w tym sezonie archeolodzy skoncentrowali głównie na stanowisku nr 115 z racji ważnych tam odkryć.

Podczas prac wykopaliskowych prowadzonych na stanowisku 121 w Barłożnie odsłonięto zarysy kolejnych 58 obiektów kulturowych wkopanych w piaszczysto-gliniaste podłoże. Większość odkrytych obiektów to przypuszczalnie jamy paleniskowe i gospodarcze różnego kształtu, jak i rozmiarów, dołki posłupowe nie tworzące czytelnych ukła-

Ryc. 21. Barłówno 121 Obiekt nr 10 — palenisko. Widok ogólny i przekrój. Rys. Z. Ratajczyk

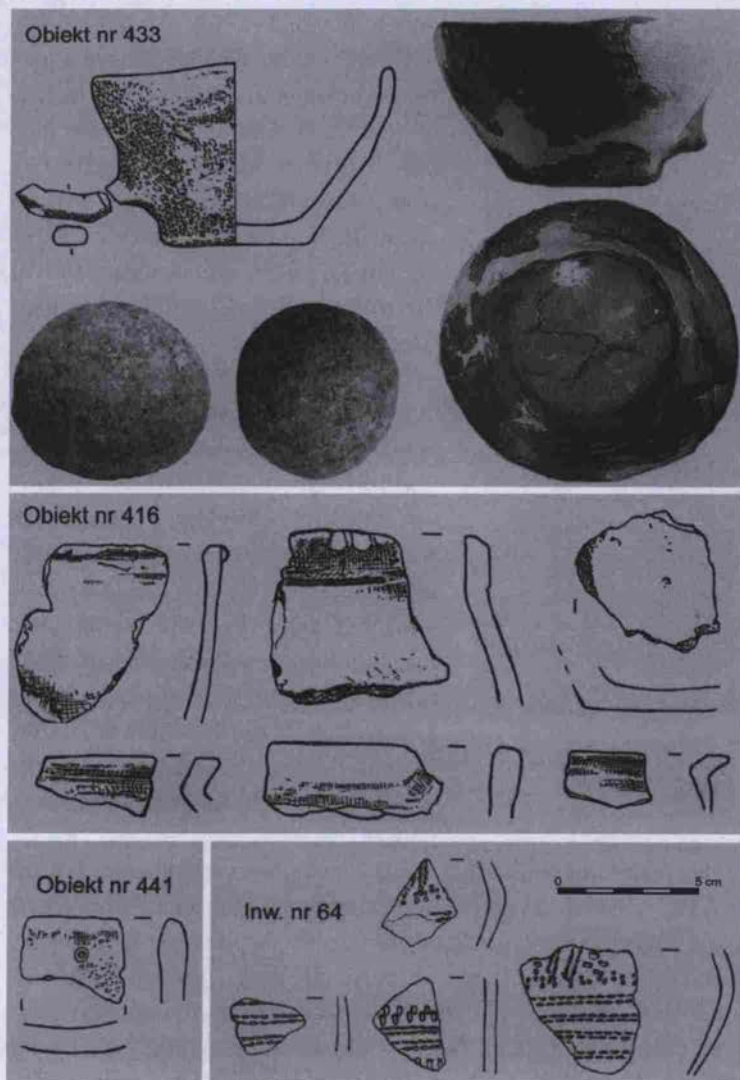
dów funkcjonalnych oraz inne obiekty użytkowe trudne do interpretacji w ocenie ich przeznaczenia. Zawierały nieliczne ułamki ceramiki kultury łużyckiej, bądź były pozbawione zawartości kulturowej. Analiza materiału potwierdziła chronologię tego stanowiska na okres od schyłku młodszej epoki brązu (VEB) do wczesnego okresu lateńskiego włącznie.

Z racji usytuowania osady pomiędzy stanowiskami już rozpoznanymi w pasie A-1 w okolicy Barłówna, które dostarczyły nowych danych do rekonstrukcji dziejów regionu kociewskiego w okresie neolitu i wczesnej epoki żelaza (stan. 115, 118, 119, 122 oraz 123) uznano, iż należy kontynuować badania na stanowisku, jako że efekty dotąd przeprowadzonych tu badań archeologicznych stały się istotnym przyczynkiem do studiów nad kulturą łużycką w południowej części Pojezierza Starogardzkiego.

Badania na tym stanowisku kontynuowano w roku następnym. Odsłonięto tym razem 178 arów powierzchni sąsiadującej od południowego wschodu z ciekim wodnym o nazwie Janka (ryc. 19). Sytuacja stratygraficzna nie różniła się od stwierdzonej w poprzednich sezonach wykopalskowych: ziemia orna sięgała do głębokości 35–40 cm, pod którą rejestrowano poziom stropowy calca w postaci intensywnie spoistej gliny morenowej, miejscami lekko spiaszczonej. Jamy kulturowe zarysowywały się bezpośrednio pod warstwą orną. Natrafiono na dość obfite zagęszczenie jam grupy kujawsko-brzeskiej kultury lendzielsko-polgarskiej. Ujawniono zarysy 3 domostw trapezowatych, w pełni odsłaniając jedno domostwo, ponadto odkryto 292 obiekty z okresu neolitu i wczesnej epoki żelaza, w tym: paleniska, jamy paleniskowe, jamy zasobowe, gospodarcze, dołki posłupowe, w regularnym i nieregularnym układzie (ryc. 20, 21).

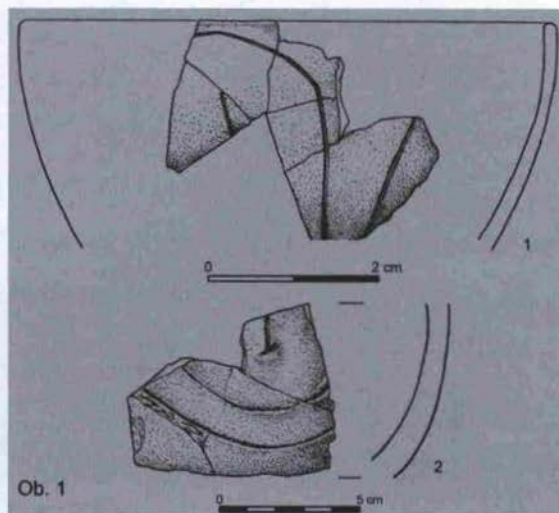
Znaleziono 2633 fragmenty naczyń glinianych (z których zrekonstruowano 3 naczynia w całości) 1 gliniany przesłik, 35 zabytków kamiennych (toporki, podkładki, tłuki, rozcieracze i inne), 146 odłupków i rdzeni oraz bryłki surowców krzemianych, także bryłki stopu metali, kości zwierzęce, fragmenty muszli małży, węgle drzewne, grudki polepy (ryc. 22).

Badania w 2002 r. przyniosły bardzo interesujące wyniki do zagadnienia najstarszego osadnictwa na terenie północnej oraz środkowej części Kociewia w postaci relikwów

Ryc. 22. Barłożno 121. Neolityczne materiał zabytkowy ze stanowiska.
Rys. Z. Ratajczyk

osady ludności rolniczej związanej z kręgiem kultur naddunajskich, określanej mianem kultury lendzielsko-polgarskiej. Dostarczyły wielu informacji dotyczących wielkości i wyglądu wewnętrznej zabudowy osiedli ludności neolitycznej, jej życia codziennego. Niezwykle cennym dla historii Kociewia, zasługującym na wyjątkowe potraktowanie, jest odsłonięcie w całości śladów najstarszego drewnianego domostwa w Barłożnie (starszego od odkrytego w 2001 roku na stanowisku 115), jedyne tak dobrze zachowane go obiektu na Kociewiu i terenie północnej Polski. Odsłonięte zarysy dwóch pozostałych domostw czekają na dokończenie eksploracji.

Ryc. 24. Kościelna Jania 124.
 Obiekt nr 1 — jama. Odkryty materiał zabytkowy.
 Kultura ceramiki wstęgowej rytej. Rys. J. Jarzęcka

Kościelna Jania 124

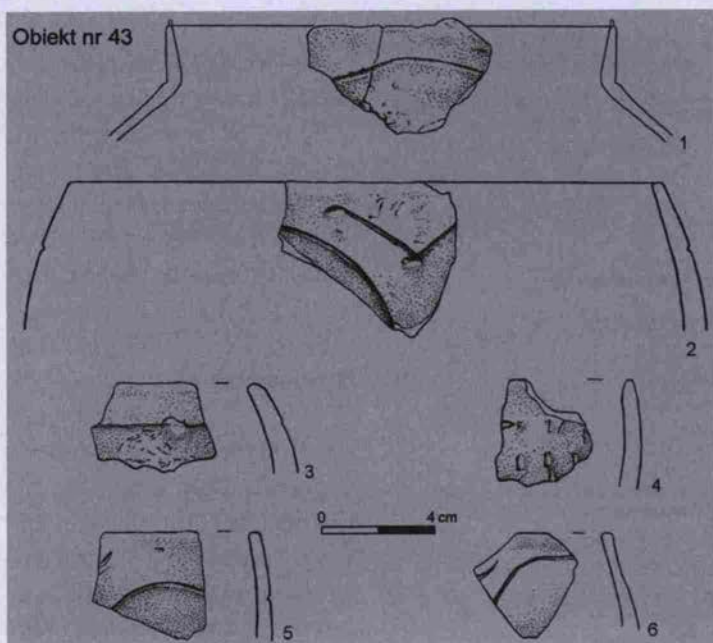
Prace ratownicze na stanowisku 124 trwały od pierwszej dekady września do początków listopada 2002 roku. Zostało ono odkryte w lutym 1998 roku w czasie penetracji tego odcinka przyszłej autostrady. Znalezione wtedy kilkanaście ułamków ceramiki, datowanej ogólnie na okres średniowieczny.

Terenem badań wykopaliskowych to północna i północno-zachodnia część rozległego wyniesienia, opadającego na zachód w stronę rozlewisk rzeczki Jan-ka. Kierownikiem prac ratowniczych był Marian Kochanowski.

Na przebadanej powierzchni 165 arów wyodrębniono skupiska obiektów będących pozostałościami istniejącego tu osadnictwa pradziejowego od młodszej epoki kamienia (kultura ceramiki wstęgowej rytej, kultura pucharów lejkowatych), poprzez osadnictwo ludności kultury pomorskiej (ryc. 26), do pojedynczych śladów zagospodarowania terenu w okresie średniowiecznym. Ślady osadnictwa pradziejowego rozciągają się po skłon północny wyniesienia. Drugie z zarejestrowanych skupisk wystąpiło na łagodnym skłonie innego wyniesienia, odległego od wspomnianego wyżej o około 350 m. Oddzielone były silnie wyodrębniającą się niecką z oczkiem polodowcowym, gdzie kiedyś zaopatrywano się w wodę. Obecnie teren ten został zmeliorowany. Skupisko to egzystowało we wczesnej epoce żelaza i później w okresie średniowiecza. Znalezione tam ślady po jamach i paleniskach, silnie zniszczonych przez orkę, zachowane na poziomie spągu konstrukcji. W jednym z obiektów wystąpiły artefakty neolityczne.

Ze wstępnej analizy pozyskanego materiału ruchomego: ułamków ceramiki naczyniowej, wyrobów i półwytworów krzemiennych, kamieni ze śladami obróbki (?), polepy, kości ludzkich i zwierzęcych można przyjąć, że zespół ten może być datowany na wczesną fazę neolitu; naczynia tego typu wytwarzała ludność kultury ceramiki wstęgowej rytej, a dość typowy sposób ozdabiania ścianek zewnętrznych, jak też szczegóły technologiczne (kształt, zastosowana domieszka, wypał, grubość ścianek itp.) pozwalają odnieść chronologię do dat bezwzględnych: *ca.* 4300–4000 p.n.e. Materiał ten został odkryty w obrębie kilkunastu obiektów — w jamach wyraźnie o charakterze osadniczym — brak tu jednak innych śladów, zwłaszcza reliktyw domostw użytkowanych przez tę ludność (ryc. 23–27).

Nieliczny, pochodzący z kilku obiektów materiał w postaci ułamków ceramiki dotyczy osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych z charakterystycznym typem

Ryc. 27. Kościelna
Jania 124.
Obiekt nr 43 — jama.
Odkryty materiał
zabytkowy. Kultura
ceramiki wstęgowej
rytej. Rys. J. Jarzęcka

ornamentu żłobków pionowych dookołnych pod krawędzią wylewu i specyficzną dla tej kultury technologią produkcji naczyń. Egzystencja ludności tej kultury miała miejsce w połowie III tysiąclecia p.n.e.

Dla osadnictwa związanego z pobytem na omawianym terenie ludności kultury pomorskiej wyznacznikiem są odkryte relikty grobów w obstawie kamiennej, a w nich znalezione urny gliniane, zarówno formą jak i szczegółami technologicznymi odnoszące się do wczesnego okresu lateńskiego. Z kolei ułamki ceramiki osadowej to zestaw fragmentów, głównie z partii brzuścowych naczyń ze schropowaną powierzchnią ścianek zewnętrznych. Oprócz popielnic do przechowywania przepalonych kości ludzkich odkryto dwie czarki — przystawki grobowe, jedną w obrębie pozostałości konstrukcji grobu, drugą luźno, obie czarki zachowały się prawie w całości (ryc. 29).

Pozostałości osadnictwa z okresu średniowiecza (XIV–XVI w.), wyznaczone są przez nieliczne ułamki ceramiki znalezione na powierzchni stanowiska.

Uwagi końcowe

Na sześciu stanowiskach kontynuowano badania wykopaliskowe rozpoczęte w 2000 roku. Były to: Rusocin 113 (ślady osadnictwa od okresu lateńskiego po późne średniowiecze), (ryc. 15), Żukczyn 16 (osadnictwo od okresu HaD po wszystkie okresy pradziejowe do końca późnego średniowiecza i ślad osadnictwa nowożytnego), (ryc. 3–5), Klonówka 140 (osadnictwo z okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza oraz cmentarzysko z okresu rzymskiego), (ryc. 13–15), Olszówka 70 (osadnictwo z wczesnej epoki

żelaza, okresu rzymskiego i późnego średniowiecza), (ryc. 16, 17), Barłożno 115 (osada, prawdopodobnie z przełomu HaD i wczesnego okresu lateńskiego), (ryc. 18), Barłożno 121 (badania niezwykle interesującej osady ludności kultury lendzielsko-pogarskiej oraz ślady osadnictwa kultury łużyckiej), (ryc. 19–22).

Z nowych badań bardzo interesująco przedstawiają się wyniki badań na dużej osadzie z wczesnego średniowiecza w Maleninie (ryc. 6–10), czy odkrycie osady ludności kultury wstęgowej rtye w Kościelnej Jani (ryc. 23–27). Tam też odkryto po raz pierwszy w historii badań na autostradzie na terenie województwa pomorskiego, groby skrzynkowe ludności kultury pomorskiej zawierające popielnice (ryc. 29).

Pozyskane materiały (jak i te wydobyte w latach poprzednich), po ich wnikliwym, naukowym opracowaniu staną się podstawą do opracowania nowego ujęcia pradziejów Pomorza Gdańskiego, tym bardziej, że wiele nowych, znaczących merytorycznie odkryć przyczyni się do pełniejszego poznania procesów kulturowych zachodzących w pradziejach i we wczesnym średniowieczu na Pomorzu, szczególnie w miejscach do tej pory nie zbadanych w wystarczającym stopniu.

Bibliografia

Paner H.

- 2001 *Ratownicze badania archeologiczne w obrębie autostrady A-1 na terenie województwa pomorskiego*, Raport 96–99. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 1996–1999, *Zeszyty Ośrodka Ratowniczych Badań Archeologicznych. Seria B: Materiały Archeologiczne*, Warszawa, s. 16–48.
- 2003 *Ratownicze badania archeologiczne w obrębie autostrady A-1 na terenie województwa pomorskiego w roku 2000. Autostrada A-1 Gdańsk — Toruń*, Raport 2000. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za rok 2000, *Zeszyty Ośrodka Ratowniczych Badań Archeologicznych. Seria B: Materiały Archeologiczne*. Warszawa, s. 7–19.

Paner H., Fudziński M.

- 2001 *Ratownicze badania archeologiczne w obrębie autostrady A-1 na terenie województwa pomorskiego*, „*Pomorania Antiqua*”, t. XVIII, s. 7–48.

Paner H., Fudziński M., Godon K.

- 2003a *Ratownicze badania archeologiczne w obrębie autostrady A-1 na terenie województwa pomorskiego w roku 2000*, „*Pomorania Antiqua*”, t. XIX, s. 7–36.
- 2003b *Ratownicze badania archeologiczne w obrębie autostrady A-1 na terenie województwa pomorskiego w latach 2001–2002*, „*Pomorania Antiqua*”, t. XIX, s. 37–62.